Bogusława Frontczak

Muzyka na zajęciach z łaciny

W poniższym artykule spróbuję znaleźć odpowiedzi na pytanie, czy wykorzystanie elementów słuchania przez wprowadzenie utworów muzycznych na łacinie jest możliwe i konieczne. Do czego można je spożytkować? Przedstawię przykłady łacińskich dzieł muzycznych i zaproponuję ich wykorzystanie na różnych etapach edukacji, dla osiągnięcia różnorodnych celów dydaktycznych.

Muzyka i piosenki są wykorzystywane przez wielu nauczycieli języków nowożytnych na różnych poziomach nauki. Lektorzy podkreślają, że jest to źródłem dobrej atmosfery na zajęciach i zwiększa motywację do nauki: „Dla większości uczniów słuchanie piosenek i słuchanie muzyki to przyjemne doświadczenia. Angażując się w przyjemne doświadczenie, uczniowie są rozluźnieni, a ich ewentualna niechęć do nauki języka obcego jest redukowana, co prowadzi do większej otwartości na uczenie się”¹. Jednak kluczem do większej motywacji słuchaczy jest odpowiedni dobór materiału. Wymienia się tu następujące kryteria tego doboru:

1. tekst utworu musi być dostosowany do poziomu językowego i wieku uczniów,
2. utwór muzyczny powinien odpowiadać gustom i zainteresowaniom,

¹ M. Hościłowicz, *Posłuchaj, to do ciebie, czyli jak wykorzystanie piosenek pomaga rozwijać sprawności receptywne*, „Języki Obce w Szkole” 2016 nr 1, s. 51.

3. utwór powinien mieć wartość glottodydaktyczną,

4. tekst powinien umożliwić wykonanie na jego podstawie ćwiczeń².

Jak w takim razie można wykorzystać utwory muzyczne na zajęciach z łaciny? W mojej opinii mogą one służyć przynajmniej kilku celom. Przede wszystkim jest możliwe, aby dobrać teksty tak, by odpowiadały każdemu poziomowi nauki. Za pomocą utworów muzycznych można ćwiczyć nowe słownictwo oraz nowe struktury gramatyczne lub powtórzyć już znane. Wykorzystanie dzieł muzycznych wprowadza także na zajęciach elementy coraz popularniejszej w różnych kręgach „żywej łaciny” (rozumienie ze słuchu, rozumienie globalne). Wreszcie, pozwala wzbogacić lekcje o elementy kulturowe.

Natomiast trudności, jakie napotyka lektor łaciny, a których nie widzi nauczyciel innych języków, są – moim zdaniem – dwie. Pierwsza to dobór materiału – w tym przypadku mamy bowiem do wyboru przede wszystkim pieśni religijne i niewielką liczbę świeckich, większość z okresu średniowiecza (ewentualnie utwory współcześnie tłumaczone na język łaciński). Z tym z kolei związana jest druga trudność – wspólne śpiewanie.

Przy stosowaniu utworów muzycznych zajęcia warto podzielić na trzy konkretne fazy:

Faza 1. Ćwiczenia poprzedzające słuchanie – pomagają studentom przygotować się do tego, co za chwilę usłyszą; zaś nauczycielowi ułatwiają rozpoznanie, w jaki stopniu słuchacze znają już tematykę (słownictwo), które pojawi się w utworze.

Faza 2. Ćwiczenia w trakcie słuchania, np.:

- uzupełnienie brakujących słów/zwrotów,
- ułożenie w odpowiedniej kolejności zwrotek/wersów,
- wyłapanie słów, które zostały podmienione,
- bingo wyrazowe.

Faza 3. Ćwiczenia po wysłuchaniu:

- tłumaczenie/dopasowanie tłumaczenia do poszczególnych linii tekstu,

² J. Deczewska, *Dobór repertuaru kluczem do sukcesu w pracy z piosenką na zajęciach językowych*, „Języki Obce w Szkole” 2014 nr 4, s. 135.

- układanie wersów według tego, co usłyszano (w przypadku tekstów średniowiecznych można zwrócić uwagę na rymy, które pomogą w odpowiednim wykonaniu zadania),
- pytania prawda/fałsz,
- uzupełnianie brakujących tłumaczeń,
- „zwykłe” tłumaczenie³.

Przykłady użycia utworów muzycznych na zajęciach języka łacińskiego⁴:

1. Utwór: *Dies irae* – tekst z XII wieku autorstwa Tomasza z Celano, muzyka Wolfganga Amadeusza Mozarta.

Cel zajęć: powtórzenie imiesłówów, wprowadzenie nowego słownictwa, doskonalenie umiejętności tłumaczenia.

Faza 1. Wprowadzenie słownictwa, które pojawi się na zajęciach: studenci otrzymują obrazek (reprodukcję *Sądu ostatecznego* Hansa Memlinga), a ich zadaniem jest umieszczenie właściwych słów w odpowiednich miejscach na ilustracji. Przypomnienie rodzajów imiesłówów (informacje zebrane w tabeli).

Faza 2. Słuchanie utworu (w całości lub w części) i uzupełnienie brakujących słów w tekście.

Faza 3. Wspólne wskazanie participiów i tłumaczenie całości tekstu pieśni.

2. Utwór: *Personent hodie* – tekst z XIV wieku, zaliczany do zbioru kolęd i pastorałek.

Faza 1. Wprowadzenie słownictwa związanego z tematem Bożego Narodzenia.

Faza 2. Słuchanie pieśni i gra w bingo wyrazowe.

Faza 3. Układanie wersów zgodnie z usłyszonym tekstem oraz wspólne śpiewanie wybranej polskiej kolędy przetłumaczonej na język łaciński.

Jakie są pozytywne aspekty wykorzystania piosenek na zajęciach? Przede wszystkim jest to skuteczny środek dydaktyczny, ponieważ anga-

³ Zob. M. Hościłowicz, *Posłuchaj, to do ciebie...*, dz. cyt., s. 52.

⁴ Materiały ćwiczeniowe omówione w przykładach zamieszczono poniżej.

zuje obie półkule mózgowe⁵. Ponadto przyswajamy więcej słów, gdy towarzyszy im rytm i melodia. A wreszcie – utwory muzyczne, także z racji tego, że postrzegane są bardziej jako zabawa niż nauka, silniej motywują do wykonywania zadań na nich opartych⁶.

Załącznik – materiały ćwiczeniowe

1. Temat: *Dies irae* – powtórzenie imiesłówów, doskonalenie umiejętności tłumaczenia

a. Wstaw na poniższym obrazie w odpowiednim miejscu podane słowa (czy znasz je wszystkie?):

⁵ Zob. M. Hościłowicz, *Posłuchaj, to do ciebie...*, dz. cyt., s. 51.

⁶ O chęci studentów do pracy w trakcie zajęć z utworami muzycznymi świadczy choćby fakt, że w roku akademickim 2015/2016 w ramach przygotowania lekcji łaciny przez chętnych studentów z grupy translatorium pięć na sześć osób przygotowało ćwiczenia oparte na utworach muzycznych.

caelum, infernum, benedicti, maledicti, iudex, mundus, tuba, angelus, archangelus, libra, apostoli, flamma, ignis perennis, sepulchrum.

b. Powtórzenie imiesłowów:

	participium praesentis	participium perfecti	participium futuri
activi	temat praes. + -ns/-nt- przykłady:	nie istnieje	temat supini + -urus/- -ura/-urum przykłady:
passivi	nie istnieje	temat supini + -us/- -a/-um przykłady:	temat praes. + -ndus/-nda/-ndum przykłady:

c. Posłuchaj utworu *Dies irae* z muzyką Wolfganga Amadeusza Mozarta i uzupełnij brakujące słowa w tekście tej pieśni.

Dies irae, dies illa
 solvet saeculum in favilla:
 teste David cum Sibylla.
 Quantus tremor est futurus,
 quando _____ est venturus,
 cuncta stricte discussurus!
 _____ mirum spargens sonum
 per sepulcra regionum,
 coget omnes ante thronum.
 _____ stupebit et natura,
 cum resurget creatura,
 iudicanti responsura.
 Liber scriptus proferetur,
 in quo totum continetur,
 unde _____ iudicetur.

_____ ergo cum sedebit,
quidquid latet apparebit:
nil inultum remanebit.
Quid sum miser tunc dicturus?
Quem patronum rogaturus,
cum vix iustus sit securus?
_____ tremendae majestatis,
qui salvandos salvas gratis,
salva me fons pietatis.
Recordare, Iesu pie,
quod sum causa tuae viae:
ne me perdas illa die.
Quaerens me, sedisti lassus:
redemisti _____ passus:
tantus labor non sit cassus.
Iuste _____ ultionis,
donum fac remissionis
ante diem rationis.
Ingemisco, tamquam reus:
culpa rubet vultus meus:
supplici parce, Deus.
Qui Mariam absolvisti,
et latronem exaudisti,
mihi quoque spem dedisti.
Preces meae non sunt dignae:
sed tu bonus fac benigne,
ne perenni cremer _____.
Inter oves locum praesta,
et ab haedis me sequestra,
statuens in parte dextra.
Confutatis _____,
flammis acribus addictis:
voca me cum _____
Oro supplex et acclinis,
cor contritum quasi cinis:

gere curam mei finis.
 Lacrimosa dies illa,
 qua resurget ex favilla
 judicandus homo reus.
 Huic ergo parce, _____:
 pie Jesu Domine, dona eis requiem. Amen.

d. Znajdź wszystkie participia występujące w tekście pieśni, wpisz je do tabeli powyżej i podaj ich tłumaczenie.

e. Przetłumacz wybrane zwrotki *Dies irae*.

2. Temat: *Nativitas Domini* – kolędy łacińskie

a. Podaj znane ci słowa łacińskie kojarzące się z Bożym Narodzeniem. Zastanów się, dlaczego nie znajdziemy odpowiedników w języku łacińskim dla wszystkich skojarzeń (np. choinka).

b. Gra „Bingo!”

Uzupełnij tabelę dziewięcioma słowami wybranymi z poniższej listy (czy znasz je wszystkie?)

Słowa do wpisywania (podane w formie podstawowej, w tekście kolędy mogą wystąpić odmienione):

angelus, magus, mundus, clericulus, stellula, tres, personare, hodie, vox, venter, aurum, thus, myrra, stabulum, rector, pannus, princeps, infernum, cantare.

Następnie posłuchaj łacińskiej kolędy z XIV wieku. Jeśli usłyszysz słowo z Twojej tabeli – skreśl je. Jeśli będziesz miał trzy słowa w pionie, poziomie lub ukosie – krzyknij „Bingo!”

a. Po odsłuchaniu kolędy ułóż w odpowiedniej kolejności jej wersy, które zostały rozsypane według zwrotek. Pomocna będzie świadomość, że średniowieczne teksty się rymują.

b. Korzystając ze słownika, przygotuj tłumaczenie tekstu.

Tekst: *Personent hodie*

1.

et de vir, vir, vir (2x)

et de virgineo ventre procreatus

voces puerulae,

summo Deo datus,

Personent hodie

laudantes iucunde

qui nobis est natus,

2.

pannis involvitur

rector supernorum

In mundo nascitur,

Perdidit, dit, dit (2x)

praesepi ponitur

stabulo brutorum,

perdidit spolia princeps infernorum

3.

aurum, thus, et myrrham ei offerendo.

Magi tres venerunt,

stellulam sequendo,

aurum, thus, thus, thus (2x)

parvulum inquirunt,

ipsum adorando,

munera offerunt,

4.

cantent ut angeli

laudes tibi fundo.

pariter pueri,

Omnes clericuli,

ideo gloria in excelsis Deo

advenisti mundo,

Ideo, o, o (2x).

Bibliografia

Deczewska J., *Dobór repertuaru kluczem do sukcesu w pracy z piosenką na zajęciach językowych*, „Języki Obce w Szkole” (2014) 4, s. 135–138.

Hościłowicz M., *Posłuchaj, to do ciebie, czyli jak wykorzystanie piosenek pomaga rozwijać sprawności receptywne*, „Języki Obce w Szkole” (2016) 1, s. 50–56.

Teksty utworów wykorzystanych w przykładowych ćwiczeniach: www.thelatinlibrary.com (01.10.2016).

Dies irae: <https://www.youtube.com/watch?v=8MQf-86ikvM> (01.10.2016).

Personent hodie: https://www.youtube.com/watch?v=YqHCQ_XSJjk (01.10.2016).

Abstract

This article aims at explanation why it is difficult to find existing songs for listening exercises in the Latin course. The author tries to find answers of main questions: how it is possible to use existing songs in order to teach Latin and what kind of goals can be achieved by it.

What kind of songs can be used at Latin course? The main rule is that listening exercises should be adapted to students' language skills. Students can practice vocabulary and grammatical structures or do exercises. Such lesson should consist of three parts: exercises before, during and after the listening. However, it is very difficult to find the appropriate, existing songs for the Latin course, because most of those are only liturgical, ecclesiastical or medieval.

The author shows two examples of Latin songs (*Dies irae* and Christmas carol – *Personent hodie*) that can be applied during the course.

Słowa kluczowe: język łaciński, lektorat języka łacińskiego, ćwiczenia w rozumieniu ze słuchu, *Dies irae*, *Personent hodie*

Keywords: Latin, Latin course, listening exercises, songs, *Dies irae*, *Personent hodie*